

10 dessa fås uppmärksamhet derpå, att den fråga, som för närvarande i landets offentliga blad diskuteras, icke angår blott ett isolerat factum, utan är frågan för dagen i Europa. Den gäller ej den ena eller andra dogmen, den ena eller andra teologens eller filosofens satser, utan tidens sträfvanden öfverhufvud samt i synnerhet, hvad man kallat den germaniska bildningen och dess bestånd. Vi hafva benämnt här yttrade åsikter paradoxer, icke såsom skulle de vara blott på försök och utan öfvertygelse framkastade, utan af skäl, att de för flera våra läsare torde vara nya samt i sin närvarande form blott kunna göra anspråk på att väcka, icke att öfvertyga. Den gunstige läsaren må betrakta dessa paradoxer såsom inledning till en »Blick uppå Tysklands närvarande politiska och religiösa sträfvanden.»

20 GENMÅLE Å BIETS »GRANSKNING AF FREJAS ARTIKLAR, MED ANLEDNING AF ÅTALET MOT SKRIFTEN 'STRAUSS OCH EVANGELIERNA'» (SV. BIET, N:O 225. FF).

20 *Freja n:o 80, 81 och 82 12., 15. och 19. X 1841*

I.

Svenska Biet, som vid den första af *Frejas* ifrågavarande artiklar förklarade dem värdiga en granskning, men sednare synes tvekat, huruvida sådant skulle löna mödan, har dock godhetsfullt i en serie af nummer nedlåtit sig att med sitt skarpsinne och sin djupa lärdom gagna artiklarnas förf. och den tidningsläsande allmänheten.

30 Med all den aktning, denna förf. i sin ringhet hyser för Bi-granskarens öfverlägsna insigter, nödgas han dock tillstå, det han ur denna granskning endast lärt: att hans (väl till märkande *Freja* förf:s) uppsats är »ett florilegium af kraftfraser utan inre kärna», »svamlan-
40 de», »obestämd», »motsägande», af »ett löst och oredigt sammanhang», »utan förnuft och rimlighet», att den innehåller »såpbubblor», »pecoralier», »vacklande bestämmningar», »bakframvända» åsikter, att förf. är »temligen kortsynt», »okunnig» i alla möjliga hänseenden, och »obekant med den sak, han åtagit sig att försvara», »katolik», »jesuit», »sväfvande», »nebulös», »bizarr», »omogen», »oerfaren», »ej vet, hvad han säger», »ej gjort sig reda för sitt ämne», »förstått hvarken vettenskapens eller kyrkans ändamål», har »små och inskränkta vyer»,
40 »inskränkt fattat vettenskapens syfte», »inskränkt», »enfaldig», »vansinnig» o. s. v. Läsaren säger säkert: det är dock något! Men vi be honom besinna, att förf. ej är endast författare, utan äfven tillhör den läsande allmänheten och derföre ägde skäl att hoppas något i saken upplysande, en vederläggning af de satser, han vågat framställa och derjemte en motiverad framställning, t. ex. af hvad religiös tolerans är,
* af teologiens förhållande till folktron, af Strauss' till kyrkan o. s. v. Men något sådant torde ingen läsare kunna upptäcka i den lärda och djupsinniga granskarens många och långa artiklar.

50 Frågan om toleransen lemnar denne granskare derhän. Han påstår att vår åsigt deraf är oriktig (för att ej upprepa alla epiteter, den af honom får), sin egen förtiger han. Dock menar han, att de fordringar uppå religiös tolerans, vi uppställt, i Sverige äro uppfyllda. Vi fordra: att i ett samhälle medlemmar af hvarje kristen kyrka böra njuta lika statsborgerliga rättigheter, d. v. s. vi yrka: att ingen statskyrka bör finnas, och vår granskare säger, att förhållandet är just sådant i Sverige.

der »hvarje kristens kyrkas medlemmar njuta lika statsborgerliga rättigheter med oss Lutheraner.» Hvem vågar nu mera påstå att Lutherska kyrkan är statskyrka I Sverige? Och dock tål granskaren ingalunda, att något, som strider mot Lutherska kyrkan dogmer, får utan förbehåll yttras och läras. Vi påstå, att kyrkans dogmer, såsom en sekelgammal teologisk åsigt, icke böra fasthållas, utan vår tids teologi göras tillgänglig för den olärde. Granskaren anser detta påstående absurdt. Han medger, »att den Lutherska kyrkans symbola innehålla *sin* tids teologi», ja han försäkrar, att »kyrkan fortfar att af den teologiska forskningen draga sin vinst», men han menar dock, att samma trehundra år gamla teologi »intill dagarnes ända» bör och skall fortfara att vara folktro. Hvilken är då vinsten af trenne århundradens teologiska forskningar *för folktron*? Att en del af kyrkans medlemmar af dem haft vinst, är säkert, men äfvenså säkert är, att Lutherska kyrkans symbola ej utgöra *deras* teologi. Vi hafva vidare anført, att Strauss ej utan nedrigt förkättrande kan påstås hafva förnekat kristendomen, samt att han tillhör den Evangeliska kyrkan, icke förnekat denna och således ej af den borde förnekas. Granskaren tyckes benäget tillåta Strauss vara en filosofisk, ehuru icke en historisk kristen, och då har denne i sanning ingen orsak att blygas, emedan han då af insigt tror, hvad den historiska kristna tror på andras försäkringar. Men emedan Strauss flyttat från en församling i Tübingen till en i Stuttgart, bedyrar granskaren, »att hans kyrka fränsagt sig honom», »ett litet faktum», tillägger gr., som gör allt resonnemang i saken öfverflödigt. Likväl resonnerar granskaren här rätt tappert. Han låter som sagdt vårt påstående gälla, att sjelfva det Nya Testamentet innefattar sin tids teologi; att den tidens kritik förklarar dess skrifter för äkta; att likaså Lutherska församlingens symbola uttrycka, hvad den tidens teologer ansågo för summan af Nya Testamentets lära. Men då Strauss skärper kritiken och söker uppfatta summan, af hvad hans kritik erkänt för äkta, så säger granskaren: »detta försök att förändliga kristendomen må nu ur vettenskaplig och filosofisk synpunkt vara godt och väl», men förklarar oss fångna i den »villfarelse», »att *vettenskapens förfaringssätt är detsamma som kyrkans, och att hvad som låter försvara sig inför den förra äfven kan försvaras ur den sednare synpunkten.*» Detta är dock öppet språk. Det utgör också en af granskarens hufvudläror, såsom nedanføre närmare skall visas. Deras kritik, som bestämde Nya Testamentets kanon, var således icke-vettenskaplig? Den Lutherska teologien *par preference*, denna kyrkas symbola, äro en ovettenskaplig uppfattning af kristendomens läror? Och just derföre att denna kritik och denna teologi äro ovettenskapliga, just derföre skola de förblifva gällande »till dagarnes ända.» Men Strauss förfar vettenskapligt; derföre är han ej »kyrklig!» – Der granskaren skall tala om »Boken» och »Åtalet», gör han endast stora gester och frågar om förf. är vansinnig, och vi kunna derföre i detta afseende vara likaså korta.

Det lilla summarium af granskarens tillgöranden, vi lemnat, utvisar redan hvad han sagt i sak och hvad om förf. i Freja. Om i förra hänseendet något brister, är detta så mycket rikligare ersatt i det sednare. Granskaren täcktes ursäkta, att vi härutinnan ej med honom ärna ingå någon täflan, erkännande hans obestridliga talang uti varierandet af nedsättande ord och hopandet af obevisade beskyllningar, och öfvertygade att hvarje läsare efter dessa bevismedel skall bedömma arten af hans granskning. Vi beklage endast, att, likasom sjelfva frågan ifrån början blifvit fästad vid personer, striden äfven förts med useft skrik, personliga utfall och förkättrande nidvisor. Huru

10

20

30

40

50

Freja-förf:s person ådragit sig granskarens misshag, kan han icke utgrunda. Orsaken må vara hvilken som helst, så hemställer han dock till Biets Red., om dess intention att utdrifva honom ur Svealand låter sig försvara. Ovetst står det granskaren fritt att använda efter behag, och skall förf. deraf icke synnerligen störas. Han vägrar också ej att moraliskt ansvara för hvad han skrivit; men ett utpekande, af hvad som det förutan är känd sak, är icke blott i alla hänseenden utan gagn, men är också ett sätt att anfälla och förderfva, som Biets Red. borde finna alltför oädel, om den delar granskarens öfvertygelse, att Freja-förf:s »afsigst för upplysning och humanitet är redlig.»

10

Vi skola, under det vi begagna anledningen af granskningen för att ytterligare utreda det ifrågavarande ämnet, uppgifva prof på granskarens sätt att upptaga våra påståenden, äfvensom, ehuru litet hans infamerande sätt att gå tillväga gifvit honom anspråk på ett anständigt bemötande, i förbigående belysa granskarens egna förmenanden; men han torde finna billigt, att vi låte saken vara hufvudsak. Ty det kan ej vara frågan, om han eller vi hafva rätt. Vigtigare är, att hvardera parten efter förmåga söker intränga i *saken*, för att lemna det allmänna omdömet en väckelse och ledning. På det högsta kunde vår lilla egenkärlek förmå oss, att, när tillfälle blir, med granskaren anställa en liten »Esterräfst» i afscende å »okunnighet», »svamlande» »motsägelser» m. m.

20

Vi göra början med frågan om teologiens förhållande till folktron, vid hvilken Gr. lemnat ett af sina prof på falsk framställning af våra ord. Vi hafva sagt, att vettenskapsmannens forskningar »icke omedelbart af mängden kunna fattas och bedömmas» samt å andra sidan, att de spekulativa vettenskaperna, äfven den spekulativa teologien, icke i form af »blotta resultat», utan såsom ett »system af kunskaper åt mängden kunna och böra meddelas.» Här ser nu granskaren »obestämdhet», »motsägelse», försäkrande att »förf. icke vet, hvad han säger». För att derom öfvertyga läsaren, förbigår han helt och hållet förf:s påstående (och bevisen för detsamma): att teologen bör »för den olärde lätta tillträdet» till religiös kunskaps inhämtande »i *system*», icke i »blotta resultat», för att leda honom till »en sammanhängande insigt» till »systematisk religionskunskap», icke afspisa honom med blotta »försäkningar.» Ty i en spekulativ vettenskap är vettenskapens system dess enda resultat. Och äfven en historia, hvilken gör anspråk på att gälla såsom kunskap om det öfversinnliga, är spekulativ vettenskap. I följade nummer (233) finner han sig dock oförhindrad, att fullkomligt inse vår mening; men detta gick ej an i N:o 231, i bredd med de citerade beskyllningarna.

30

40

Vi sökte rättfärdiga vårt yrkande, med att anföra katekesen, emedan denna är en populär framställning af teologien, icke innehåller vettenskapens resultat, utan hela dess system, med få förändringar sådant detta var i reformationens första tider. Gr. vill ej neka att så är, men likasom han gillar endast den tidens teologi, så få icke heller några andra kompendier för folket, några populära framställningar af vår tids teologi skrivas och spridas. Den, som sådant yrkar, är utan »förnuft och rimlighet», »förstår hvarken vettenskapens eller kyrkans ändamål», har »inskränkt fattat vettenskapens höga syfte» m. m., m. m.

50

Men vi lemna denna granskarens taktik. Vi vilja också ej upprepa den gamla beskyllningen, att de, som strida mot mängdens upplysande, göra det af egen nytta. Ty det kan likaså lätt ske af modlöshet och svaghet. I sanning kan också icke den tänkande betagas af fruktan, då

han inser huru stort det svalg är, som för närvarande i protestantiska kyrkan skiljer teologien från folktron. Men hvilka svårigheter än visa sig, man skulle förneka människans förnuftiga natur, om man ville för evigt dömma den största delen af menskligheten från förnuftets fria bruk, och hänvisa dem till den enas eller andras auktoritet. Vår gr. har menat, att vi ville sätta teologernes auktoritet i stället för kyrkans. Hvar hafva vi yttrat något sådant? Om vi säga: bringa, hvad som anses för menskliga vetandets blomma till människors kännedom, åsyftar då detta att betaga dem den fria pröfningens rätt, eller underhjälpes icke denna pröfning genom kunskapen om, hvartill menskelig forskning härtills hunnit? Men det är just denna pröfning, gr. skyr, ej för egen del, men för mängden. Denna skall förblifva vid »kyrkans auktoritet.» Af hvem representeras då denna? Icke af tidens vettenskap. Icke af den vid samma auktoritet bundna mängden, ty då vore dennas pröfningsrätt erkänd. Således icke heller af Guds ord, sådant detta hos kyrkans medlemmar lefver. Men ändock af Guds ord – likväl icke sådant dessa medlemmar uppfatta detsamma, ty då vore åter deras samvete, deras öfvertygelse, det afgörande. Derföre Guds ord, sådant det i kyrkans dogmer, i dess symbolika böcker uppfattas? Vid dessas tolkning uppstår samma fråga; hvem representerar auktoriteten? Gr. vill ej ut dermed – men han och vi inse, att det är *presterskapet*¹ han har tillreds i bakgrunden. Hvem frågar efter deras egen tro och öfvertygelse? Huru tror gr. dermed i flesta fall är beskaffad? Men hvad behöfs öfvertygelse för dem? De hafva ju besvurit sin tro, hafva besvurit de symboliska böckerna? Huru mången falsk ed tror granskaren sålunda blifvit svuren? Vi vilja ej påstå, att just mången bland dem har en annan öfvertygelse, än den de symboliska böckerna uttala, nej; men huru mången af dem, som egna sig åt prestakallet tänker ens derpå, att han bör äga en öfvertygelse. Dock, som sagdt, den behöfs ej. De lära dock, hvad man lärt dem att symboliska böckerna innehålla, och på denna auktoritet skall mängden tro. Dess kristendom, dess religiösa vetande, skall vara en tro uppå kanske någon tanklös pojkes tillfälliga mening, om hvad läran i deras kateches, hvilken några män för trehundra år sedan förklarade för kristendom, innehåller. Skulle de tvifla, om han lärt rätt, så kunna de förfråga sig hos de gamla presterne i Consistorium. Och om dessa kan man vara säker, ty de hafva ju också svurit. Äro de vettenskapliga teologer, så veta de sjelf bäst, att de icke kunna gilla den trehundraåriga teologien. Att indifferentism skulle finnas i sjelfva Consistorium, män, som gifva hela det Straussiska grälet den och den, sådant vågar man väl ej förutsätta. Kommer ej folket i deras prebenden till himmelen, så – – Är nu detta kyrkans auktoritet, herr granskare, eller icke? Och åsyftade reformationen en sådan presterskapets auktoritet?

I stället för det löjliga spöket, katolicismen, hvarmed granskaren hotat, utan att vilja inse, att denna endast der vunnit nya anhängare, der trycktvång och intolerans gifvit dem rum att *hemligt* verka, och bland män, sådana som *Schlegel & komp.*, hvilka vändt *det närvarande*, tidens förnuft, ryggen och i vettenskap och konst hyllat medeltiden – i stället för detta spöke skulle han vändt sig till att rätt bese sin egen kyrkas skepnad. Är den i sitt närvarande skick icke en ny papism, om den yrkar, att dess dekretaler äro Guds ord, tvingar sina medlemmar att besvärja dem, förbjuder dem dessas fria pröfning och hänvisar dem till presterskapets auktoritet? Vi vilja ej vara orättvisa och förtiga, att

¹ För Granskarens skull våga vi ej ens tänka på presterskapet i Sverige.

gr. frisinnaadt tillåter dem, som redan angripits af tviflet, att söka sig öfvertygelse, hvar de vilja. Då borde han väl också tillåta, att de sättas i tillfälle dertill. Men så långt går ej hans frisinthet. Skrifter, som gagna dem, få ej tryckas och läsas, om de skada andra, d. ä. väcka tvifvel hos de auktoritetstroende. Men hvad ordinerar han då för de likgiltiga, hvilkas antal väl i protestantiska kyrkan är större än tviflarenas? Han medger, att andan saknas i kyrkans former, och »*det är lefvande anda, som i de herrliga formerna behöfver ingjutas.*» En sådan fras kan låta bra såsom önskan. Men kan granskaren ur menskliga kulturens historia anföra något exempel på, att andan återvändt i formen, sedan den en gång flytt? Eller när har en ny tidsanda tagit plats i en gammal form? Hvad vill det säga, att andan felar i kyrkans former, om ej att dess medlemmar i afseende å kyrkans läror äro andelösa, munkristne? Det synes vara enkelt, hvad dervid är att göra. Vilja de vara kristne på annat vis, än kyrkan föreskrifver, så lägg kyrkans föreskrifter *ad acta*. Menniskans behof af religiös öfvertygelse är stor, och har hon utsigter till att vinna den, så begagnar hon dem. Hvad kyrkan nu lär, tillfredsställer kanske ej, men att tro och tänka annorlunda är synd, och att öppet bekänna något sådant är att sätta sig utom stat och kyrka.

Men den synden dras dock mången, i medvetande af, att han har godt sällskap, men hvar och en tiger dermed, ty att vara öppen förderfvar. Häraf brist på anda. Upphäf då detta bland och borttag synden. Lemna vettenskapsmannen frihet att skriva, presten att predika en *Kristendom*, sådan han den inför Gud och sitt samvete försvara kan. De som hålla sig till kyrkans nuvarande lära, hafva ju äfven sålunda frihet dertill, och de göra det då af hjertat. Hvad är väl en kristendom värd, som ej är uppriktig, och när frambringar tvånget uppriktighet. Splittring och partier skola uppstå? Nå väl! tio kyrkor, hvilkas medlemmar äro kristligt sinnade, äro bättre, än en, som blott äger en del »*kyrkligt*»¹ sinnade och en del icke-kristna medlemmar. Vilja vi tro sednaste tiders erfarenhet, så är en sådan splittring ganska trolig, och verlden kan väl få se, att der tio äro församlade, der bygga de sin kyrka och välja den prest, hvilkens lärdomar är dem till tröst och uppbyggelse. Men en sådan splittring upphäfver sig sjelf och gör kyrkan till en kristlig, allmännelig kyrka, emedan ju flera nyanserna äro, desto mindre åtskiljas de ifrån hvarandra. Kyrkostyrelsen och kyrkotukten är ju i den protestantiska kyrkan allaredan en statsinstitution, och om den ginge ur presterskapets hand, är svårt att inse, hvad derpå vore förloradt. Endast presterne skulle kanske förlora, då de upphörde att vara statens tjenare. Ty öfverallt, der en statskyrka finnes, låta de sig minst oroas och må bäst. Äfven i Sverige anses ju den presterliga banan för den *säkraste*.

Men om det intet betyder, att *ingen anda finnes* i de »herrliga formerna», utan, som granskaren på ett annat ställe försäkrar, den Lutherska kyrkans »symbola ännu fortfara att i folktron *leva och i folklifvet bära frukt*», hvilket vi ej äro sinnade att neka, så måste dock medges, att icke »en och annan», utan den stora mängden af de bildade icke delar folktron. Spörjer granskaren verkligen bland folket ingen fara af dessas exempel, och tror han icke, att deras inflytande på nationens framtid är större, än de obildades? De kunna ej göras »kyrkliga»; få de då ej göras till kristne. Om dem bekymrar sig vår granskare ej det minsta. Endast de »kyrkliga» och auktoritetstroende tager han i sin vård. Han frågar oss hvilka tidsenliga reformer i kyrkan

¹ Detta är hos Biet en favoritterm. Det säger *icke kristen*, utan »kyrklig.»

vi önska. Vårt svar är, inrätta kyrkans läronorm så, att äfven dessa utan mened och samvetets qväljande kunna tillhöra densamma. Han harnas öfver vår åsigt af, hvem som äger att häröfver bestämna. Men kunde väl t. ex. i Sverige en sådan förändring företagas af någon annan, än Riksens Ständer? Men dessa icke »kyrkliga», för hvilka presten ej utgör någon auktoritet, skola vandra ur landet eller lära sig främmande språk, för att finna en ledtråd för sin pröfning? Granskaren och en mängd med honom ropar, att t. ex. Strauss' lära, speciellt den Straussiska boken, icke är farlig för dem, utan endast för de obildade. Äro då presterne så vanmäktiga, att deras »auktoritet» icke mot Strauss kan skydda det »kyrkliga» sinnet, skydda det genom deras lärdomar, icke genom att bränna boken? Är deras omsorg för hjorden redan så besvärande, att de icke ännu något kunna anstränga sig, för att öfvertyga dem af åhörarna, som läst boken, om dess lärors falskhet? Är redan en dags arbete i veckan allt, hvad innehafvaren af ett fett pastorat kan tåla. Om ej! Hvertill eljest ropet: korsfäst! Man föreger sig vilja skona folket, men det är fara värdt, att man endast vill skona sig sjelf.

10

I det enfaldiga talet till Jöns gömmes väl sanning, ehuru det här icke bevisar, hvad det skulle bevisa. Vi förundre oss ej deröfver, om den, som icke kommit till sjelfständig insigt, också icke vet huru denna vinnes. Granskaren kan fråga någon man med förnuftig insigt och fast öfvertygelse angående stat och kyrka, om han kommit dertill annorlunda, än genom tvifvel uppå det traditionellas sanning, antingen då hans öfvertygelse återfört honom till det förut betviflade eller icke. Han kan vidare fråga honom, om hans skollärare uppmanat honom till tvifvel, eller om detta infunnit sig af sig sjelf, derigenom att han hunnen till sjelfmedvetande sökt utvidga sina kunskaper. Då granskaren lärt sig förstå denna vetandets nödvändiga process, så skall han äfven inse betydelsen af den religiösa känslans tro på den Heliga Andes ingifvelse. Emedlertid kunde han förändra samtalet med Jöns ungefär sålunda: »Min kära Jöns! Du är nu en förständig man och kan något begripa. Ser du, jag och alla de, som något mera lärt, vi kunne ej mera tro, såsom du tror; det är platt omöjligt. Men vi prester måste dock försöka, åtminstone visa det för folk, som äro mindre förständige än du. Ty du finner kära Jöns, att det ej vore väl, om folket trodde, att dess prest skall komma till helvetet. Och så måste dock ske, om allt skall gå så, som jag sagt för dig. Se nu på mej, kära Jöns! Tror du väl att jag skall ligga i eld och svafvel, då du sitter förnöjd och sjunger, att jag, som egentligen drifver dig som du går och står till himmelriket, sjelf icke skall komma ditin. Jag kan se uppå dig, att du ej vet, hvad du skall svara. Sannerligen heller jag vet, hvilkendera af oss som är en större Jöns, jag, som vill förhjelpa dig till himmelen med något, som ej hjälper mig sjelf dit, eller du, som för egen del ingen öfvertygelse och tro har, annan än den jag packat på dig, och likväl tror mina ord, att du blir salig, men hvarken jag eller någon annan, som icke tror såsom du.»

20

30

40

Vi medge också, att fruktan för det »kyrkliga» sinnets svaghet kan vara grundad. Men *en sann tro* anse vi fast och säker, om också denna är den outhärdliga känslans verk, ty äfven i känslan, likasom i förnuftet, uttalar sig andens vittnesbörd om anden. Pietismens brinnande känsla är derföre starkare, än det »kyrkliga» sinnets ljumma vana vid auktoritet. Erfarenheten i Tyskland visar också, att under de Straussiska striderna å ena sidan pietismen tilltagit, medan å den andra de Straussiska åsigtarna vunnit anhängare. Och vi tro, att pietismens frukt är, såsom Læstadius säger, att »lära tänka», d. ä att föra till fri pröfning

50

och öfvertygelse. Vi anse tidens sträfvan härtill såsom afgjord sak.

(n:o 81)

11.

Af hvad vi i sednaste numret anført, hoppas vi granskaren icke utsökt någon annan mening. än den: att nemligen, ehuru vår öfvertygelse är, det hvarje menniska i sitt förhållande till det högsta väsendet bör stå på sin egen öfvertygelses botten, och ehuru vi hoppas, det ännu den dag skall randas, då det som i detta fall bör vara äfven är, så fordra vi likväl ej att kyrkan och dess tjenare skola använda sin flit uppå att nedrifva, 10 hvad de härtills uppbyggt. Något sådant har endast vår mindre nogräknade granskare kunnat påbörda oss, och det vore blott i den händelse tid dertill, om, såsom gr. försäkrat, kyrkan allaredan vore en tom form, utan anda. Ty detta skulle bevisa, att dess tjenares arbete är ett tomt väder. Men då gr., glömmande eller ångrande detta sitt påstående, sednare förklarar, att kyrkans lära i *folktron lefver och här frukt*, och då äfven vi äro af denna sednare tanka, men likväl, i öfverensstämmelse med gr., anse andra kyrkans medlemmar finnas, hvilka dels uppfatta kristendomen annorlunda, än folktron gör det, 20 dels, och detta till större delen, sakna all religiös öfvertygelse, så är endast frågan den, huru dessa må bringas till kristendom och utan hyckleri må kunna tillhöra staten och kyrkan.

För vinnande af detta ändamål är i första rummet nödigt, att vår tids teologi opåtaladt uti tryck må kunna framställas äfven för olärde. För det andra är afskaffandet af symboliska böckernas besvärjande det närmaste behöfvat, då desamma endast finge betydelsen att utgöra en ledning för öfvertygelsen, icke ett till hvarje punkt och pricka tvingande band på densamma. Det tillhörde då dem, hvilka äga tillsyn öfver presternes bildning, att tillse, det dessas öfvertygelse så nära som möjligt måtte öfverensstämma med församlingens symbola, medan en 30 möjlig afvikelse å prestens sida, om det också skulle föranleda ett disciplinärt tilltal, likväl icke moraliskt skulle stämpla honom med vanära. Detta det nödvändiga.

Som likväl intet menskligt stadgande, således ej heller de symboliska böckerna, kan göra anspråk på gillighet för evinnerlig tid, så vore en revision af desamma¹, i afsigt att bereda så väl presten som lekmannen ett friare utrymme för uppfattningen af kristendomens sanningar, utan att derföre nödgas anse sig i afseende å läran stå utom kyrkans gemenskap, lika önskligt som nyttigt. Ty såsom det nu är, lärer presten, hvad han måste, och tror, hvad han kan. Och detta är, ju mera

40

¹ G:s uppmaning till oss att här föreslå en ny redaktion af symboliska böckerna är minst sagdt löjlig. Hvad kulten beträffar, så är dermed sak samma. Af de åsigt, vi yttrat, följer klart, att vi i afseende å denna ej gilla något tvång mot den för fullmyndig förklarade individen. Granskaren har formaliserat sig öfver vår utsago: »att kristna kyrkan mer och mer förallmänligar sina dogmer, för att sålunda lemna öfvertygelsen ett desto friare spelrum inom de gränсор dessa allmänna bestämningar utstakat», och i en Boråsrad se vi denna anmärkning repeterad. Vi hafva i vår artikel nämt de protestantiska kyrkornas förening i Preussen (äfvenså i Baden, Nassau) och afskaffandet af Symbol. böckernas besvärjande i Würtemberg (hvarigenom det bindande Symbolum der är: »Guds ord och samvetet.») Vi trodde oss derigenom nogsam samt hafva förklarar vår mening. Då vi nu vidare hänvisa Gr. till Hernhutarne, de Socinianska Remonstranterna, Relievers i England, Sällskapet *Christo sacrum* i Holland, så torde detta vara nog. Vi ville med det sagda uttrycka, att man i kristna kyrkan sträfvat till större frihet för öfvertygelsen, samt att detta äfven, i afseende å dogmerna, från kyrkans sida gynnats. T. o. m. uti Augsb. Bek. tro vi oss finna ett sådant sträfvan, då t. ex. dess 3:dje Art. jämföres med Symbolum Nicenum och Quicunque, ehuru långt ifrån en sådan tolerans Luth. kyrkan i en sednare tid var och ännu är i Sverige.

50

vettenskaplig bildning man hos honom förutsätter, desto förlåtligare. Seden och det allmänna tänkesättet, som går fram om lagens bokstaf, synes också senterat det svåra i prestens belägenhet, då detta kända missförhållande icke är ett föremål för tadel. Vi förmå sannerligen ej inse annat, än att en sådan åtgärd skulle bidraga till lifvande af en sann anda, så väl hos kyrkans tjenare, som hos dem af dess öfriga medlemmar, hvilka nu tvingas att blott för exemplets skull deltaga i dess kultus. Skulle ytterligare hvarje medlem af den kristna kyrkan förunnas statsborgerliga rättigheter, så vore detta ett medgifvande åt tidsandan. Vår gr. förmenar, att så redan är fallet i Sverige, men Upsala mötes beslut och Regeringsformen äro af annan mening. 10

Vi hoppas att vi nu gjort oss fullkomligt förstådda i afseende å vårt yrkande, det teologien bör öfvergå i folktron. Detta kan och bör icke ske genom den ena eller andra auktoriteten, utan fritt och obehindradt, allt efter som behofvet af egen insigt och förmågan att förvärfva sig densamma hos hvarje individ vaknar. Något annat kan ej heller ur våra föregående artiklar utletas. Det sagda upplyser äfven, hvad vi förut sagt om den religiösa toleransen. Så sannt en sanning finnes, så gifves det ingen Kämnersrätt i verlden, som kan afgöra öfver, hvad vetandets sanning är. Gr. har öppnat en af sina smädeslussar, då han kom till vårt påstående, att ingen, som icke öppet förnekat kristendomen, kan lagligen fällas såsom okristen. Han vet väl, att domstolar funnits, särdeles sådana, som bestått af prester med anspråk på att gälla såsom auktoritet, hvilka både brännt och mördat olikatänkande kristna, men han har glömt att deras domar icke mera anses för bevis uppå kristendom och ännu mindre såsom bevis för den af dem fördömda lärans falskhet. Handlingen har en dom och ett straff, men icke vetandet. Det som yttrat en öfvertygelse, om hvad han anser vara kristendomens sanna betydelse, han kan väl ställas till ansvar derföre, att hans lära vore vådlig för staten, eller för statskyrkan, men ej derföre att han förnekat kristendomen. Om hans lära är sann, det tillhör vettenskapens och det allmänna vettets domstol att pröfva, och ytterst pröfvas densamma af historien. Denna nödiga skillnad hade gr. bort göra, förrän han af vårt yrkande på sitt eget ingeniösa sätt drar den slutsatsen, att numera ingen kan afgöra, hvad sanning är. Men det säges falla den svårt att sammanhålla tvenne *tankar*, som icke äger en. Att kyrkan ur sin gemenskap kan utesluta den, hon anser i lära eller lefverne för obehörig, hafva vi ej nekat, ehuru vi anse ett sådant förfarande i afseende å läran för lika oklokt som otålsamt, så länge den ifrågavarande individen bekänner sig tillhöra densamma. 20 30 40

Vi öfvergå härmed till en annan hufvudpunkt, som skaffat gr. mycket att göra, ehuru han likväl dervid icke gjort, hvad han bort, till frågan nemligen om förnufts, öfvertygelsens, samvetets – hvad man vill kalla det – förhållande till Guds ord. Vi bedje läsaren här bemärka granskarens förfarande, emedan det här framträder i all dess glans. Han citerar ur vår artikel: »Denna enkla sats, densamma som utgjorde reformationens hufvudlära, lyder, att människan i sitt förhållande till gudomen af intet annat bunden är, än af sin öfvertygelse.» Här följer i vår artikel: »Man vill kanske förbättra och rätta *Guds ord* och sin öfvertygelse? Men detta är ett idem per idem¹.» – *Dessa satser har nu gr. uteslutit* och fortfar att citera: »Ty ordet är icke trycksvärtan» &c. Hvarföre har nu gr. utelemnat nämnda satser? Han ville ej vederlägga 50

¹ Vi hafva noggrannt aftryckt stället ur Freja N:o 72, der dessa orden '*Guds ord*' äro understrukna, samt kolon (:) saknas efter ordet »rätta.»

dem? Det är väl sannt, men han hade ett annat skäl, för honom än mera bindande. Han ville säga: »Förf. har alldeles misstagit sig om reformationens grundprincip», – ty reformatörerna »fotade reformationen på en ganska *objektiv* grundval, nemligen *Guds ord*», han ville repeterad i detta afseende förebrå oss okunnighet o. s. v., samt utgifva hvad vi längre fram yttrat i samma ämne för en motsägelse mot det här anförda. Vi hade allaredan med dessa af honom uteslutna ord på förhand upptagit hans inkast till besvarande; han ville ej granska vårt sätt att besvara detsamma, utan dölja, att vi gjort det, och ropa: ser ni den »okunniga», »omogna», »oerfarna», »inskränkta», »ensfaldiga», »vansinniga!» Och han blygs ej att tala om en granskning af våra artiklar, »på det att det sanna må godkännas, det oriktiga förkastas» i samma första artikel af »granskningen» (N:o 224), der han gjort detta streck. Är den sak, han försvarar, ej ett redligare försvar värd? Eller gäller, hos granskaren, som ej litet yfs öfver sitt ädelmod, att på oss kasta blott en half skugga af jesuitism, det jesuitiska: ändamålet helgar medlen? Må man hålla detta granskarens tilltag tillsammans med, hvad vi förut anmärkt i samma väg, och hans handlingssätt ger sig sjelf sitt namn, utan att vi behöfva anförä några ytterligare prof. Det har sannerligen ej gjort oss någon fröjd, att af nödvändigheten, att till vårt sjelfförsvar visa granskningen i dess rätta ljus, drifvas från saken. Derföre vida hän personen!

Man säger: öfvertygelsen är blott »subjektiv.» Guds ord, »den lefvande objektiva sanning, som i den H. Skrift i sin helhet, såsom en gudomlig auktoritet innehålles», är det »objektiva.» »Då Strauss underordnar Guds ord under hvarje enskilt förnuft, antagande blott det sednare såsom principium cognoscendi; så underordnade reformatörerna hvarje enskilt förnuft under Guds ord, antagande blott detta såsom afgörande i religionsmål.» Det förmenas väl, att ordet icke såsom »trycksvärta eller papperslunta» är sålunda afgörande. Vi se denna försäkran, men intet försök att förklara den. Hvar finnes då detta Guds ord, som ej är »trycksvärta» utan »levande sanning?» Finnes det annorstädes, än i menckligt medvetande? Vet något annat väsende på jorden af Guds ord, finnes det annorlunda till än såsom trycksvärta i boken, och såsom dessa liflösa bokstafsteckens lefvande betydelse i människors vetande, såsom verkande det goda i deras lefverne? Hvad kan då meningen dermed vara, att hvarje enskilt förnuft bör underordnas Guds ord? Icke kan det vara den, att den ena människan skall underordna detta ord, sådant det i hans vetande lefver, under den andra människans, eller flera människors uppfattning af detsamma. Nej, ty sådan var ej reformationens princip. Den erkände för det religiösa vetandet ingen mencklig auktoritet. Då skulle dess anhängare ej kallats protestanter. Men en afgjord sak är, att dessa samma protestanter, som satt sig upp emot all mencklig auktoritet i religionsmål, sedan de nödgats i bestämda termer affatta sin lära, för att uppvisa, hvori denna skiljde sig ifrån katolicismens, under tidernas lopp sjelfve aflöllo ifrån sin princip och förklarade denna sin menckliga uppfattning af kristendomen, af Guds ord, för en auktoritet. Såsom denna tillskapade auktoritet var församlingens presters och lärars verk, så hafva desse äfven sedermera fortfarit att yrka uppå lekmännens beroende af dem, af detta deras vishets mästerstycke och deras förklaring af Guds ord i föregifven öfverensstämmelse med detsamma. Detta var protestantismens sanna syndafall, och det är insigten häruti, som redan i vissa protestantiska länder ästadkommit, att symboliska böckernas giltighet såsom lag *de facto* är upphäfvnen. I Sverige är

förhållandet annorlunda, och därför har man icke försyn att påstå, det den religiösa öfvertygelsen bör grunda sig på »kyrkans auktoritet», de symboliska böckerna blifva gällande till »dagarnes ända», samt att hvad som kan »försvara sig inför vettenskapen» *icke kan försvaras inför kyrkan*. Det är således blott för tillfället fråga om Guds ords auktoritet, hufvudsaken är kyrkans.

Men om det är alfvare med denna Guds ords auktoritet, hvarom man talar, så sätt Bibeln i handen uppå den, som vill komma till religiös öfvertygelse, och säg honom, detta är den eviga sanningen. Han medför då till dess uppfattning den bildning, han i öfrigt äger. Huru skall han nu ur denna mängd af skrifter uppfatta deras väsendtliga innehåll? Gamla Testamentets skrifter äro ej lika väsendtliga som det Nyas; bland dessa finnas skrifter af mer eller mindre anseende (homolegumuna och antilegomena), mycket mindre-väsendtligt, Frälsarens egna ord och skrifternas författares, historiska notiser och lärosatser; mycket bildligt, som bör tagas i annan mening, än orden lyda o. s. v. – Huru vill nu läsaren urskilja allt detta? Jo, genom att jemföra skrifterna och de i dem innehållna skilda lärdomarne med hvarandra¹. Han medför således till läsningen sitt eget förnuft, sin egen bildningsgrad, och han måste ej blott använda detta, för att på sitt sätt uppfatta det ena med det andra af Skriftens ord, utan äfven urskilja och bedömma hvad deribland är hufvudsak eller bisak, samt äfven i hufvudsaken utleta det öfverensstämmande af den olika framställningen. Det ena så väl som det andra beror härvid uppå det individuella förnuftets afgörande, uppå individens öfvertygelse. Den enda auktoritet, ordet dervid utöfvar, är den negativa, att den forskande ej får betvifla dess sanning och således, der hans förnuft ej kan reda sig, bör skjuta skulden på detta ej på Bibeln. Åter denna lära om Bibelns absoluta sanning kan ej hvilas uppå Bibeln sjelf, ty en sådan utsago i Bibeln förutsätter redan, för att gälla för ofelbar, samma lära, förutsätter sig sjelf. Dessutom kan, af hvad Bibeln i detta afseende innehåller, endast det för oss kristne närmast äga anspråk på ofelbarhet, som Kristus sagt om sina egna ord och lärdomar. Men så väl nämnda förutsatta antagande om hela Bibelns sanning, som den förutsatta tron uppå Kristi gudomlighet, hvarföre hans egna ord och försäkringen om deras sanning framförallt gälla, har sin rot i den försäkran, hvarmed Bibeln gafs den sanningen sökande i handen: »detta är evig sanning.»

Att denna försäkran skulle utan vidare resonnerande böra äga bindande kraft, vore förmycket fordradt. Men likaså litet äro vi sinnade att nedsätta den till en blott tillfällighet. Ty om menniskan pröfvar, hvad detta förnuft är, hvarmed hon går till forskningen, så finner hon, att det icke är en tom och innehållslös förmåga, utan att det lefver och har sin tillvaro uti det innehåll af vetande, hvilket hon genom uppfostran och bildning mottagit, såsom ett arf från årtusenden. Detta visar, att sanningen aldrig kan bero af människans subjektiva menande, då sjelfva hennes bruk af sitt förnuft är af traditionen beroende, och hon således, för att komma till sanning, måste afse icke sitt blotta tycke, utan det allmänna vetandet, mensklighetens förnuft, af hvilket hon är delaktig. Om således å ena sidan fri pröfning är nödig för att

¹ Så lärde äfven reformatörerne. »Detta är hela den H. Skrifts väsende, att den tyder sig sjelf genom sammanhållandet af rum och ställen från alla håll (»allenthalben») samt endast vill förstås efter sin egen trosregel», säger Luther. Vigten af bönen för rätta förståndet misskänna vi ej, då denna förberedelse endast äsyftar att befria sinnet från alla andra intressen, än det för sanningen, att stärka tron uppå densamma och ingifva förtröstan om att hinna den.

finna sanningen, så är å den andra likaså nödigt, att menniskan för sanning endast erkänner det allmänt gilltiga, det med det allmänna förnuftet öfverensstämmande. I handlingen kan hon tvingas till en sådan öfverensstämmelse; i vetandet är hennes öfvertygelse fri, men icke sann, om den saknar kraft att inför andra göra sig gällande.

Det är sålunda icke skriftens ord, som i och för sig sjelf utgör det objektiva emot förnuftet, utan detta har, just emedan det är förnuft, i sig sjelf sin objektivitet. Om man derföre säger, att reformationen såsom grundval i religionsmål antog Guds ord och samvetet, öfvertygelsen, så är detta ett idem per idem, emedan ordet lefver uti sjelfva dess sanning *är* endast för öfvertygelsen. Vi vete väl, såsom ofvan blifvit nämndt, att reformationen snart afföll ifrån sin princip. Förnuftet nedsattes till en vanmäktig förmåga, som i sig sjelf icke ägde något kriterium för sanningen. Sjelfve Luther, som förklarar förnuftet för det »aldra bästa bland denna jordens ting, ja, något gudomligt» och åtminstone tillerkänt det en negativ röst, så att »det på det allrasäkraste begrepe, hvad Gud icke är», ehuru »det icke» (af sig sjelf) »begriper hvad Gud är», frångick denna åsigt och lärde, att ordet är sannt, »det må rimma sig med förnuftet, hur det vill.» I följd af denna lära återstod för att inse ordets sanning endast kritiken, en jembörelse af skriftens skilda böcker och assertioner, hvilken måste blifva beroende af filologiska och historiska undersökningar. Med rätta beklagar man sig nu öfver denna ensidiga riktning, »protestantismens åtande af kritikens kunskapstråd på godt och ondt.» Man valde den för att slippa förnuftet och endast hålla sig till det skrifna ordet. Katolikerne insågo, hvad detta hade att betyda, och från denna sida hafva de isynnerhet anfallit protestantismen; ty då denna bortkastat förnuftet, var hon utan annat stöd än sina dogmer, hvilka åter sjelfva skulle stödja sig uppå det gifna ordet. Snart föllo äfven dessa för samma kritik, då den hunnit långt nog, för att på historiska eller filologiska grunder göra delar af skriften misstänkta, eller genom det ena stället i densamma utdömma det andra och draga sjelfva dogmerna inför sitt forum. Strauss har i sin »Leben Jesu» gjort det yttersta. Fåfängt skrikes nu öfver kritikens synder. Ty huru vill man göra århundradens arbete ogjordt? Må man än med kritikens tillhjälp söka åter bota de skador, den gjort, der finnas dock de, som äro obotliga, och nya kritiska anfall skola upprifva de gamla såren. Resultatet af detta förfarande blir blott det, att man allmänt öfvertygas om kritikens vanmakt att något bevisa för vetandet om det öfversinnliga. Ingen lappning förmår mera att fördölja detta uppenbara faktum. Dermed har den lära, som sätter det skrifna ordets auktoritet emot förnuftet, historiskt visat, hvart den leder. Emedan förnuftet blifvit förklaradt för något blott subjektivt, har det såsom sådant hämnat det förakt, det lidit, i det det subjektiva resonnerandet, rationalismen, förstört det äfvenså godtyckligt bestämda objektivas objektivitet.

Hvarföre då streta emot den enda utväg, som finnes, den att oberoende af en förutsatt ordets auktoritet inför förnuftet ådagalägga den kristna lärans sanning i och för sig. Om den icke mera skulle lefva och gälla uti detta förnuft, uti församlingens tro och vetande, då vore äfven denna utväg stängd. Men att den detta gör, ger densamma en högre auktoritet, än den någonsin genom sin historiska trovärdighet kan vinna. Likasålitet som individen, utan att vara och gälla för oförnuftig, kan lössäga sig ifrån sin tids allmänna bildning, likasålitet kan det förnuft, den kristna religionen sjelf uppammat, och uti hvilket den ännu har sin tillvaro såsom *levande ord*, skilja sig ifrån denna, utan

att förneka sitt eget väsende. Våga blott inse, att förnuftet icke är en innehållslös, subjektiv förmåga, hvilken såsom kroppens lemmar vore människan gifven ur naturens hand, utan att det tillhör andens värld, är den menskligheten genomgående anden i detta Nu, denna andes lefvande verklighet, som i sig i dess sanning innehåller och gör till ett närvarande allt, hvad historien framställer såsom förflutet.

(n:o 82)

III.

Om vi ännu bibehålla titeln af »Genmäle» öfver vår artikel, så sker detta för att beteckna dess sammanhang med de föregående, ej dess egenkap af polemisk artikel mot Biet. Det vore fäfängt, att vilja för Bigranskaren närmare utveckla vår åsigt; ty han ljuger fräckt ihop påståenden såsom våra, dem han sedan vederlägger. Så säger han ännu i sednaste Lördagsnumret (se Biet 240), att vi yrkat, det »kyrkan är pliktig» att »antaga» och »erkänna», »hvad en på en viss tid af en viss skola antagen kritisk åsigt godkänner», samt den »dogmatik», Freja-förf. »erkänner såsom motsvarande tidens bildningsgrad.» Hvar finnes i våra artiklar ett sådant påstående? En dylik lögn är anförandet, att vi fordra, det »något folk i kanons och symbolas ställe» borde »införa de populariserade systemerna.» Ty våra yttranden, att *inga* symbola böra utgöra ett band på öfvertygelsen, samt att tidens teologiska åsikter, så den ena som den andra, fritt må kunna i tryck framställas, och deras inhämtande äfven för den olärde göras tillgängligt, innehålla just jemt motsatsen af de af Biet oss tillagda anföranden. Men skulle äfven denna väfnad af lögn och det bedrägeri, hvarpå vi i Freja N:o 80 och 81 anfördt exempel, icke fylla Biets spalter, så vore likväl hvarje vetenskaplig polemik i ämnet afbruten genom Bi-granskarens antagande: »att kyrkans kanon och hennes symbola måste förblifva gällande till dagarnas ända», »för det de i sitt väsende äro expressioner af en gudomlig uppenbarelse (den förra omedelbarligen den sednare medelbarligen¹). Således icke blott de män, som vid bestämmandet af bibelns kanon (gamla och nya Testamentets) »samvetsgrannt begagnade»

¹ Vi vilja ej fästa oss vid det förvända af ett väsende, som är expression, ehuru något förnuft i detta yrkande röjts, om granskaren sagt, »i sitt väsende, ehuru ej i sin expression.» Ej heller lönar det mödan att grubbla öfver, hvad de som bestämde kyrkans kanon gjorde med »historiska kriterier», då denna är »något af Guds anda meddeladt, icke något genom en den tidens vetenskapliga kritik tillkommet.» Ty här förblandar Gr. Bibelns kanon med innehållet af dess skrifter. Men detta språkbruk och denna begreppsförvirring tillhör väl de »teologer», som skola dela Granskarens åsikter. Han har anfördt: Hengstenberg, Tholuck, Neander o. s. v. Att sätta Tholuck och isynnerhet Neander i samma linia med Hengstenberg är en ny förvirring. Interessant vore att se Gr. anförda en *vår tids Dogmatik*, der hans åsikter af symboliska böckerna äro följda och erkända. Tills vidare vilja vi upplysa honom om, hvad Neander derom säger i sin kyrkohistoria (B. 1, 3, uti företalet), emedan han synes något hålla uppå denna Neander. Det heter der: »Af allt hjerta nödgas jag vidare instämma i Rec:s förklaring emot dem, »som söka att genom formler förjaga den lifgifvande anden och dämpa trons makt genom en nypreglad renlärighet.» Ty säkert kunna, såsom en betraktelse af kristendomen, menskliga naturen och historien lära, *formler och symboliska böcker, icke åt sinnena bibringa den lefvande kristendom, uti hvilken ensam mensklighetens välfärd har sin grund, utan fastmera i stället för dess lif endast lemna ett dödt, bedrägligt och hämmande surrogat.*» Och på ett annat ställe säger samma fromma man: »Uppbyggelsen skall utgå ifrån den i dagen bragta sanningen. Det stode illa till med en uppbyggelse, som icke kunde bestå jemte andens fria blick.» Och åter: »Hvarje papism, må den vara en statskyrkas, dogmatisk, pietistisk eller filosofisk, ortodox eller heterodox, är för mig fasaväckande (ein Gräuel). Må Herren åt sin kyrka bevara den frihet, han förvärfvat henne, och icke låta dem, som äro hans lärjungar, blifva någon människas eller något menskligt sinnes slafvar.»

»säkra historiska kriterier», utan äfven de, ej ens till namnet bekanta, författarne af de äldsta symbola och ledamöterna af de koncilier, som antogo dem, vidare Luther, Melanchton, alla tänkte och skrefvo de i följd af gudomlig uppenbarelse, omedelbar eller medelbar! Då Gr. medgaf oss, att Nya Testamentets kanon och symbola vore »sin tids teologi», kunde vi ej ana, att han med teologi menade gudomlig uppenbarelse. Detta, att vi med teologi förstodo menligt vetande, icke gudomlig uppenbarelse, kallar han nu »förvridding.» Det felas blott att Bi-granskaren äfven utger sina egna *opera*, med allt deras

10 snygga tillbehör, för en dylik uppenbarelse. Man må dock hysa medömkan med fanatismen, om den också hånar förnuft och upplysning; ty, churu oförnuftig och vild i sina yttringar, kan den i sin källa vara ren. Men hvad skall man ge den för namn, då den hånar alla begrepp om heder och anständighet. Och denna sin heders sjelfspilling vill en den sanna kristendomens försvarare ja kanske en lärare i församlingen! Han slår på hvarje rad ikring sig med »religionsstormare» och »icke-kristendom!»

Vi hafva i vår föregående artikel efter förmåga sökt utreda förnuftets förhållande till Guds ord, och huru detta visat sig uti det antagande, att kristendomen på grund af sitt historiska ursprung vore sann, samt i de

20 bemödanden, som gjorts, att på kristisk väg vettenskapligt utreda, pröfva och befästa denna sanning. Dessa bemödanden hafva, enligt hvad tidens historia lärer, ledt ifrån sitt mål, och denna vettenskap, som endast skulle med stöd af nämnda antagande bevisa kristendomens förenlighet med vettenskaplig forskning, har åtmistone med lika skäl visat, att den och kristendomens helgd såsom historisk sanning ej kunna bestå tillsamman. Hvad är nu att göra? Om också traditionen betviflas, så står dock kristendomen faktiskt kvar i mensklighetens vetande och bildning. Skulle nu vettenskapen förneka dess sanning och

30 förnuftighet, så förnekade hon sig sjelf. Ty endast såsom närvarande, såsom en del af denna bildning har den yrkat sitt oberoende af traditionen såsom *gifven* sanning. Vill den yrka sin egen förnuftighet, så måste den erkänna det förnuftiga uti hvad som jemte den lefver och existerar såsom närvarande verklighet. Den enda väg härtill är, att oberoende af traditionen begripa denna det verkligas förnuftighet.

Använda vi detta uppå den Straussiska kritiken, så är det lätt insedt, att dess resultat är negativt icke blott deruti, att det upplöser traditionen, utan, derigenom att sjelfva gilligheten af detta resultat endast har en större eller mindre sannolikhet, leder till subjektiv visshet icke till

40 oemotsäglich insigt, är äfven dess hela verkan den negativa, att befria sinnet från en vidskeplig afhängighet af traditionen och hänvisa uppå den enda grunden för sann insigt och öfvertygelse, på förnuftets fria pröfning. Det är ofvan visadt, huru denna, just genom sitt anspråk uppå förnuftighet, afsäger sig all subjektivitet, allt godtycke. Ty sjelfva det i henne lefvande vetande, det sätt att se och tänka, som människan kallar *sitt* förnuft, är hvarken hennes eget verk eller en omedelbar naturens gäfv, utan tillhör samma objektiva verklighet, den det närvarandes bildning, hvars förnuftighet hon går att pröfva.

Man medger, att hvarje det menskliga vetandets framsteg, i hvilken

50 vetandets sfer det göras må, icke blir ett isoleradt faktum, utan inverkar uppå alla vetandets grenar. Att denna inverkan sker genom en vetandets process hos den enskilda människan, icke på något underbart sätt, genom en för hennes ande yttre mekanism, torde ej behöfva bevis. Vi kunna föreställa oss detta sålunda: människan har på ett eller annat sätt förökadt sin kunskap, i en sfer af vetandet, och i förhållande till

denna funnit otillräckligheten af sitt vetande i en annan sfer; hon betvivlar dettas sanning och underkastar det en pröfning, för att med sig sjelf afgöra öfver dess förkastande eller fortfarande antagande; hvad har hon då såsom grund för sin pröfning? intet annat, än ett vetande, som hon håller för sannt, i en annan vetandets sfer och sin för sanning ansedda traditionellt inhämtade bildningöfverhufvud; hon lägger så detta till grund för sitt bedömande; äfven om hon förkastar det, som utgör pröfningens föremål, så har hon genom pröfningen antagit en ny åsigt och förvärfvat sig en ny insigt, som nu står i öfverensstämmelse med det vetande, han såsom sannt lagt till grund för pröfningen; men derigenom har äfven detta förändrat natur och har icke mera den form, det hade i förhållande till det numera förkastade, icke tillfredsställande vetandet; hon tvingas alltså att vända sin håg till den antagna grunden och åter pröfva, om detta vetande i sin förra form, hvilken det hade såsom grund för pröfningen, eller uti den nya formen har sanning; dervid lägger hon då det nyss vunna resultatet till grund för pröfningen och bedömmar derefter det, som förut syntes henne sannt och otvifvelaktigt. Så är förnuftets pröfning aldrig en början från intet, utan står alltid på objektiv grund. Det är en process mellan bildningens olika sfärer och elementer. Till och med, om människan säger, all den bildning, jag mottagit, är fördom; endast hvad jag oberoende af alla dessa fördomar finner vara sannt, det är sanning; så utgör sjelfva detta begrepp om sanningen en fördom, för hvilken hon har bildningen att tacka.

Skall nu detta äfven tillämpas på det religiösa vetandet? Ja visserligen. Hvilken förnuftig människa vill neka reformationens beroende af sin tids vetande, upptäckter, uppfinningar o. s. v., och hvem vill neka att det religiösa vetandet just derigenom blef ett annat efter, än det varit före reformationen? Om det, såsom det är, är människans högsta vetande, så kan och bör det ej stå i motsägelse med hennes vetande i öfrigt. Man vet nu, att solen står stilla, att den icke är en liten skifva, som svänger kring jorden, utan att jordkolossen sjelf dagligen rullar kring sin axel. Huru skulle man då tro, att en jude fordöm befallte solen stadna, och hon stod? Man vet nu, att de stumma lära sig tala, och skulle man anse detta för ett mindre underverk, derföre att det fordrar insigt, tid och möda? Man ser i Moses skrifter berättelsen om hans död, huru skulle man kunna tro, att han sjelf berättat derom? Man läser i Ausgburgiska bekännelsen den definition uppå personligheten, »*ut significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit*» – hvarföre skulle man, i stället för denna skolastiska definition, ej antaga en annan, om man enligt vår tids vettenskap anser den för sannare och mera bestämd? Men beror kristendomen af allt detta? Ingalunda! Insigten i den enskilda människans bräcklighet och ofullkomlighet, i behofvet af försoning o. s. v. står och måste kunna stå tillsamman med öfvertygelsen om värdet af förnuftets fria bruk och rättigheten dertill. Hvarföre skulle förnuftet höja människan öfver allt, hvad på jorden finnes, och likväl hennes förnuftiga vetande vara ringare, än det vetande man vill sätta utom allt förnuft?

Likaso det religiösa vetandet bör vara försonadt med människans öfriga vetande, så bör hennes lif som kristen icke vara ett munklif, som skyr verlden och såsom ringa, ja kanske syndigt och djefvulskt anser hvarje verldsligt förhållande. Man kan ej nu mera sätta munklifvet öfver äktenskapet, icke ens dela en del reformatorers råa åsigt, att äktenskapet är till, blott för begärelsens lagliga tillfredsställande, utan anser äktenskapet hafva sitt ändamål i sig, lika heligt, som hvarje

religiös handling. Ej heller kan jorden vara en djefvulens bostad, så länge vi icke veta, att en Gud skulle finnas för något annat medvetande, än vårt menckliga och jordiska.

De, som påstå, att tron uppå det historiska i kristendomen, uppå det gifna ordets auktoritet, på dess egenskap att vara omedelbart ingifvet af Gud, att allt detta betingar kristendomen tala tvert emot sanna förhållandet. Ty äfven den, som tror, utan att tvifla uppå ett jota i skriften, tror endast ledd af sin andes inre vittnesbörd, så att sjelfva skriften endast i följd af detta för honom har trovärdighet. Dess ord upplyser, tröstar, ger en salig tillförsigt i allt lifvets elände, derföre är det för honom gudomligt ord. Hvad är det annat än detta den religiösa känslans privilegium, som äfven tages i anspråk för förnuftet? All tradition kommer till menniskan med anspråk på gilltighet och genom att låta den hos sig gälla höjes menniskan till bildning och förnuft. Hon mottar traditionen utan mistroende, den lefver i henne och dess sanning försätter henne sjelf i sanningens och förnuftets rike. Men då den höjt henne till sjelfmedvetande, till medvetande af, att hon sjelf är detta lefvande förnuft, då förändras scenen, och traditionen lånar sin gilltighet endast af hennes erkännande. Det skulle leda oss för långt, att här utstaka skillnaden mellan förnuftig insigt och känslans tro. Nog af; erfarenheten lærer, att vid en längre framskriden bildning blotta känslan icke tillfredsställer. Den är ett ögonblickets barn, och den kommer derföre desto mera i strid med verldens bestyr, ju större människans verkningskrets blir, och ju oafslätligare denna tager hennes andliga krafter i anspråk. Känslan har då blott korta stunder för sig och sin tro, och den verld, som afbryter och beröfvar henne hennes salighet, blir en onskans verld. Så ser sig menniskan tvungen att försona sig med sig sjelf. Hon kan det endast genom att förbyta känslan i en förnuftig öfvertygelse, hvilken såsom sådan står i samband och i öfverensstämmelse med hennes öfriga vetande, samt genom att i de handlingar, som ledas af denna öfvertygelse och detta vetande, se en ny oafbruten gudstjenst, i stället för den, hennes känsla på afbrutna stunder firade. Hon upphör då att slitas mellan tvenne verldar, och det finnes för henne en verklighet uti den läran, att Gud nedstigit till jorden för hennes försoning. Är det en tom dröm, att en sådan människans försoning med Gud, verlden och sig sjelf en gång skall blifva mencklighetens gemensamma egendom.

Erinrande sig anledningen till dessa artiklar, slutar förf., som hvarken delar Strauss' åsigt eller hyser något särskilt deltagande för skriften: »Strauss och Evangelierna», men som af värma för forskningens och den religiösa öfvertygelsens frihet kastat sig i striden, med Neanders ord: *»Den stat, som vill befordra kristendomen genom verldsliga medel, som stå honom till buds, skadar den heliga saken mycket mer, än den henne om än aldrig så fiendtligt bekämpande verldsliga makten kunde skada henne.»*

21 HR REUTERDAHLS KRITIK AF SKRIFTEN »STRAUSS OCH EVANGELIERNÄ.»

Freja n:o 84 26. X 1841

Uti tidningen »Studier, Kritiker och Notiser» läses en uppsats: »Den omarbetade och på Svenska återgifna Strauss», undertecknad H. R. (euterdahl), hvilken äfven *Biet* återgifvit, med försäkringar om dess